

УДК 338.432:636.2

**СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА**

О.М. Барилевич, кандидат економічних наук

Здійснено аналіз стану та проблем, що перешкоджають розвитку молочного скотарства. Визначено основні пріоритети розвитку галузі.

Молочне скотарство, виробництво молока, кооперація, інтеграція.

Молочне скотарство є основою вітчизняного продуктивного тваринництва і постачає незамінні продукти харчування, цінну сировину для харчової і переробної промисловостей. Виробництво молока, на відміну від інших видів діяльності, забезпечує сільськогосподарським підприємствам та домогосподарствам населення постійне надходження коштів упродовж календарного року. Тому особливо гостро на даному етапі постає проблема скорочення поголів'я тварин в господарствах усіх форм власності. Наслідком такої ситуації є зменшення рівня виробництва і, відповідно, споживання молочних продуктів, що є суттєвою загрозою надійності продовольчого забезпечення держави. Зважаючи на це, існує необхідність в обґрунтуванні стратегічних напрямів розвитку галузі та активізації відповідної державної політики.

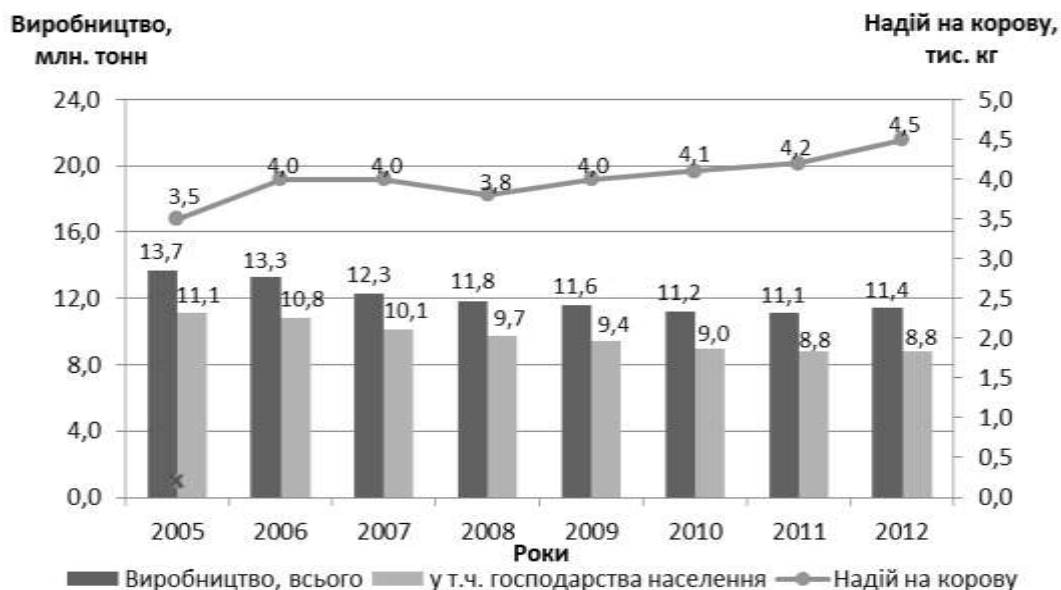
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стану і перспектив розвитку молочного скотарства, актуальних проблем інтенсифікації галузі, інноваційних аспектів її розвитку та основних напрямів підвищення ефективності виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах розглядали у своїх працях такі вітчизняні вчені: В.І. Бойко, П.С. Березівський, О.А. Бугуцький, В.В. Зіновчук, В.Н. Зимовець, М.В. Зубець, М.П. Коржинський, Т.Л. Мостенська, Г.А. Нагорна, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін.

Мета дослідження – оцінка сучасного стану та обґрунтування подальших напрямів розвитку молочного скотарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать статистичні дані, у 2012 р. вперше за досить тривалий період вітчизняне молочне скотарство продемонструвало деякі позитивні зрушення. Так, обсяги виробництва молока в усіх категоріях господарств становили 11,4 млн. т, що на 292 тис. т, або на 2,6 %, більше від показника минулого року. При цьому, в господарствах населення обсяги виробництва молока практично не змінилися і перебували на рівні 8,8 млн. т. Водночас, сільськогосподарські підприємства збільшили його виробництво на 13 % – до рівня 2,5 млн. т. На збільшення виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах вплинуло, головним чином, зростання продуктивності корів на 13,3% – до рівня 4664 кг на корову (див. рисунок).

Проте, незважаючи на деякі позитивні зрушення, в цілому у галузі переважають негативні тенденції. Перш за все, це стосується неухильного скорочення дійного стада. Так, станом на 1 січня 2013 року в Україні налічувалось 2554,3 тис. корів, що на 1,1 % менше від показника минулого року. При цьому, зменшення поголів'я спостерігається як у господарствах населення (на 1 %), так і на сільськогосподарських підприємствах (на 1,5 %).

Водночас, національним проектом «Відроджене скотарство», термін реалізації якого розрахований до 2015 р., передбачається збільшення поголів'я корів, переважно за рахунок сільгоспвиробників, до 2,72 млн гол. поряд із доведенням виробництва молока за цей період до 15,4 млн т [2].

Динаміка виробництва молока та продуктивності корів за 2005–2012 роки [1]

Поступового нарощування дійного стада та обсягів виробництва молока планується досягти за рахунок цілеспрямованої державної політики в молочному скотарстві, зокрема, підтримки домогосподарств населення. Одним із запроваджених засобів підтримки стала державна бюджетна дотація за утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби. Так, у 2012 р., за інформацією КМУ, 340 тис. селян отримали 305 млн гривень бюджетних дотацій за утримання і збереження 509 тис. голів молодняка ВРХ [3]. Це сприяло досить значному (на 7,7 %) збільшенню поголів'я ВРХ.

Іншою проблемою, яка стримує розвиток галузі, є значний вплив індивідуального сектору. Так, у господарствах населення на сьогодні виробляється понад 77 % молока. Особливістю такого виробництва є низька якість молочної сировини, яка, здебільшого, відповідає II гатунку. Така сировина придатна для виробництва не всіх видів молочної продукції. Окрім того, несприятливою для господарств населення є і цінова ситуація на ринку молока. Якщо за 1 л молока, реалізованого сільгосп підприємствами, виплачується 2,5–3 грн, то господарствами населення 1,8–2 грн, і лише великі агроформування, які спроможні виробляти високогатункове молоко мають можливість реалізувати його за ціною 3,6 грн за 1 л [4]. Тому значна частка молока, виробленого у домогосподарствах, не надходить на переробку, а залишається для внутрішніх потреб сільського населення.

Не сприяє розвитку галузі і невисока рентабельність виробництва молока. Так, у 2012 р. прибутковість молока на сільськогосподарських підприємствах становила лише 2,3 %, порівняно з 18,5 % у 2011 р. [1]. У домогосподарствах, як правило, витратність виробництва не визначається, хоча витрати на вирощування кормів, їх транспортування, придбання є вищими порівняно з великотоварними підприємствами. Здебільшого, гос-

подарства змушені економити на ветеринарних препаратах, утриманні, годівлі, осіменінні якісною спермопродукцією тощо. Як наслідок, продуктивність корів, як і якість молока, теж є невисокою.

Зважаючи на це, єдиним виходом для господарств населення є їх розвиток шляхом укрупнення, тобто, через створення виробничих чи обслуговуючих кооперативів або ферм сімейного типу з перспективою розвитку від 3–4 корів до 30–40.

З метою сприяння укрупненню та підвищенню якості молочної сировини, отриманої у господарствах населення, в Україні впроваджена програма компенсацій вартості придбаного доїльного обладнання. Скористатися цією програмою можуть фізичні особи, які утримують не менше трьох ідентифікованих та зареєстрованих в установленому порядку корів. При цьому, обладнання має бути вітчизняного виробництва, а сума компенсації не повинна перевищувати 5 тис. грн [5].

Водночас, розвиток кооперативного руху сприятиме забезпеченню членів кооперативу сучасним доїльним та охолоджуючим обладнанням, якісними ветеринарними послугами, повноцінними збалансованими кормами. Крім того, важливим завданням кооперативів є консультування та навчання своїх учасників сучасним методам утримання та годівлі худоби, пошук найвигідніших каналів збуту продукції. Як свідчить досвід передових компаній, ініціаторами створення таких кооперативів можуть бути самі переробники.

Щодо сільськогосподарських підприємств, то їх розвиток слід здійснювати шляхом інтеграції з потужними переробними підприємствами або будівництва власних переробних потужностей. Так, новітнім напрямом розвитку сільськогосподарських підприємств-виробників молока є облаштування власних міні-заводів з його переробки. Ці заводи дають змогу переробляти молоко безпосередньо на місці його виробництва на сучасному обладнанні з дотриманням усіх технологічних вимог. Спеціалізовані лінії з переробки молока дозволяють виготовляти оригінальну продукцію, таку як пастеризоване молоко, кисломолочний сир, сир м'який і твердий, бринзу, сметану, масло вершкове, вершки, згущене збиране і згущене знежирене молоко з цукром, кефір, йогурт, біойогурт, ряжанку, маслянку тощо. Встановлення власного молочного заводу дозволяє вирішити проблему нерозвиненої інфраструктури виробництва і переробки молока, коли молоко везуть на переробку за десятки, а то й сотні кілометрів і, водночас, забезпечити населення району чи області дійсно якісними і свіжими молочними продуктами. Окрім того, виробництво перестає залежати від цінової політики на сировину, у виробників з'являються обігові кошти, збільшується кількість покупців, поліпшується фінансове становище господарств, а відтак, можна говорити про відродження високопродуктивного стада [6].

Проте дійсно якісне молоко, яке відповідає стандарту, мають можливість виробляти лише великі спеціалізовані сільськогосподарські підприємства, що здатні контролювати якість на всіх етапах, у тому числі, проводячи лабораторні аналізи зданого молока. Однією з першочергових задач даних підприємств є підвищення надоїв молока в умовах сталого

поголів'я. Вирішення цієї задачі досягається як шляхом покращення маточного поголів'я, так і за допомогою застосування новітніх біотехнологічних розробок, зокрема, пробіотичних препаратів для збільшення продуктивності ВРХ, які дозволяють вирішити ряд проблем, таких як підвищення надоїв і жирності молока, профілактика ацидозу рубця, покращення перетравлення зерна силосної кукурудзи, заміна сухих жирів, стерилізація маститного молока для подальшого його використання на вигодовування молодняка, підвищення збереженості молодняка [7].

Отже, серед основних чинників, що стримують розвиток вітчизняного молочного скотарства, слід виділити такі: скорочення поголів'я корів, зниження обсягів виробництва молока, низьку якість молока-сировини і, відповідно, низькі ціни на нього, застарілі технології, що, у свою чергу, призводить до зростання собівартості, зниження рентабельності й невідповідності вітчизняних норм щодо якості молока сучасним світовим стандартам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на це, для вирішення проблем, що постали перед галуззю, необхідно:

- законодавчо забезпечити умови для збільшення поголів'я корів як на сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення з наданням допомоги у забезпеченні виробничим обладнанням та виплатою державних дотацій за збережене поголів'я;
- покращити селекційну справу у молочному скотарстві, стимулювати закупівлю племінних тварин усіма категоріями господарств, що дозволить, перш за все, підвищити продуктивність корів;
- організувати виробничі та обслуговуючі кооперативи з виробництва молока, сімейні ферми на базі господарств населення;
- підвищити вимоги до якості молока, що реалізується молокопереробним підприємствам, і удосконалити систему її контролю;
- стимулювати інтеграцію сільськогосподарських та переробних підприємств, створення сільгоспідприємствами власних виробничих потужностей;
- стабілізувати цінову ситуацію на ринку молока.

На нашу думку, вирішення цих пріоритетних задач сприятиме розв'язанню проблем, що постали перед галуззю.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Національний проект “Відроджене скотарство” [Електронний ресурс] / [НААН України; Міністерство аграрної політики та продовольства України]. – К. : ДІА, 2011. – 44 с. – Режим доступу : <http://www.uaan.gov.ua/sites/default/files/skotar.pdf>
3. В 2012-м году 340 тыс. крестьян получили государственную помощь за сохранение молодняка КРС [Электронный ресурс] // Фермер. – 14.01.2013. – Режим доступу : <http://www.fermer.org.ua/novosti/v-2012-godu-340-000-krestjan-poluchili-gosudarstvenuyu-pomosch-za-soderzhanie-molodnjaka-krs-12175.html>

4. Ніценко В.С. Розвиток молочного скотарства в умовах інтеграції / В.С. Ніценко // Наукові праці ПДАА. – Вип. 1 (6). – Т. 1. – Полтава : ПДАА. – 2013. – С. 199–208.

5. Постанова Кабінету міністрів України від 23 квітня 2012 р. № 342 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р № 246 «Порядок використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/342-2012-%D0%BF>

6. Хомич П. «Рокфор» від фермера? А чому б і ні... [Електронний ресурс] / П. Хомич // Харчовик. – від 11.04.2011 р. – Режим доступу : <http://www.harchovyk.com/content/detail/592>

7. Платонова К. Молоко: полезно, модно, выгодно / К. Платонова // Мир продуктов. – 2011. – № 9. – С. 14.

Проанализировано состояние и проблемы, препятствующие развитию молочного скотоводства. Определены основные приоритеты развития отрасли.

Молочное скотоводство, производство молока, кооперация, интеграция.

The analysis of the situation and problems, which impede the development of dairy cattle breeding, is conducted. The main priorities of branch development are identified.

Dairy cattle-breeding, milk production, cooperation, integration.